

СКЛАДОВІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТЕХНІЧНИМИ ЗАСОБАМИ ВИРОБНИЦТВА

Ivan Kischak¹, Valery Havrysh², Andriy Kulik²

¹Mykolayiv National University named after Sukhomlinskiy

²Mykolayiv State Agrarian University, Ukraine

Krylova Street 17, Mykolayiv 54040, Ukraine

e-mail: valerahavrysh@rambler.ru

Анотація. Охарактеризовано сучасний стан системи забезпечення аграрних товаровиробників Миколаївської області сільськогосподарською технікою, розкрито його принципи та визначено джерела постачання технічних засобів виробництва.

Ключові слова: сільськогосподарська техніка, ресурси, сільськогосподарське виробництво, ефективність.

ВСТУП

Однією з найважливіших проблем сучасних аграрних товаровиробників є їхнє неналежне забезпечення технічними засобами виробництва. При цьому останнім часом простежується чітка тенденція до значного та систематичного зростання вартості сільськогосподарської техніки як вітчизняного так і імпортного виробництва. Сезонність попиту на сільськогосподарську техніку спричиняє дефіцит на технічні засоби виробництва та неякісне їх постачання аграрним виробникам. Тому питання, пов'язані із забезпечення товаровиробників технікою в сучасних умовах є актуальними та потребують відповідного вирішення.

Проблеми забезпечення товаровиробників технічними засобами виробництва в своїх працях висвітлювали: А. Дуб, В. Іванішин, Г. Лісовий, О. Плаксін, Л. Погорілий, П. Саблук, В. Шебанін та інші. Ними акцентовано увагу на необхідності вирішення питань щодо:

- організаційно-технологічних заходів забезпечення сільськогосподарських товаровиробників технічними засобами виробництва;
- врегулювання і розвитку економіко-правових відносин між аграріями, постачальниками та товаровиробниками сільськогосподарської техніки;
- підвищення ефективності використання сільськогосподарської техніки;
- вирішення проблемних питань технологій виробництва та ціноутворення на технічні засоби виробництва.

Метою дослідження є вивчення стану забезпечення сільськогосподарських товаровиробників технічними засобами виробництва та визначення основних напрямів розвитку системи технічного забезпечення аграрних виробників.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ

Попередні власні та результати досліджень інших науковців свідчать, що підприємства агропромислового комплексу держави забезпечені основним сільськогосподарським обладнанням лише на 45-58 % до технологічної потреби, з яких понад 90 %, через зношеність, потребують заміни [Постанова Кабінету ... 2007]. При цьому рівень забезпечення сільськогосподарської технікою по регіонам України різний. В південних регіонах завантаженість на одиницю техніки майже вдвічі вища ніж на півночі, а розміри щорічного списання основних засобів виробництва перевищують темпи оновлення матеріально – технічної бази. Як приклад досліджено стан технічного забезпечення аграрних формувань Миколаївської області, кількість яких у 2009 році за організаційно-правовими формами господарювання складала всього 5171 од., з них фермерські господарства – 4586; приватні підприємства – 251; господарські товариства – 253; виробничі кооперативи – 19; фермерські підприємства – 13; підприємства інших форм господарювання – 49 [Статистичний щорічник ... 2010]. Така кількість суб'єктів господарювання потребує відповідної чисельності технічних засобів для ефективного здійснення визначеної ними діяльності у аграрній сфері. Динаміку скорочення кількості основних технічних засобів в Миколаївській області за 1992-2009 роки наведено в таблиці.

Таблиця 1. Парк сільськогосподарської техніки аграрних підприємств Миколаївської області, од.

Table 1. Agricultural machine fleet of Mykolayiv region farms

Роки	Трактори	Комбайни	
		Зернозбиральні	Кукурудзозбиральні
1992	21863	4554	657
2000	11741	2516	379
2005	8151	1783	228
2009	6871	1491	125
2009 р. в % до:			
2000	58,5	59,2	32,9
2005	84,3	83,6	54,8

Дані таблиці свідчать, що темпи скорочення чисельності парку основної сільськогосподарської техніки в аграрних підприємствах області протягом 2000-2005 років були інтенсивнішими (54,8-84,6%), ніж протягом 2005-2009 років (32,9-59,2%), що свідчить про певну стабілізацію чисельності парку сільськогосподарської техніки, яка при цьому не відповідає рівню технічної потреби. Для своєчасного та ефективного обробітку 1,7 млн. га ріллі області загальна потреба у тракторах всіх видів складає 15,0 тис. од., зернозбиральних комбайнів – 5,2 тис. од., кукурудзозбиральних комбайнів – 500 од. [Kischak I., Havrysh V. 2010]. Відсоток до технологічної потреби в техніці в 2009 році в області не перевищував: тракторів – 46%, зернозбиральних комбайнів – 29%, кукурудзозбиральних – 25%.

Щодо України, то щорічна потреба в оновленні парку тракторів становить 35...40 тис. одиниць. Вітчизняне машинобудування, за твердженням профільного міністерства, покриває потребу в 4...5 тис. одиниць (рис.) [Рубець А. 2010]. Потужні сільськогосподарські трактори можуть випускати ХТЗ та ТОВ «Украгрокомсільмаш» [Иванова Е. 2011; Шаповалов В. 2011б]. На думку Міністра аграрної політики та продовольства України М.Присяжнюка, українські комбайни мають перспективу [Міністр АПК ... 2011]. Хоча вибір сільськогосподарської техніки потрібно здійснювати за низкою відповідних критеріїв [Мармуль Л.О. 2007; Гавриш В.І., Червен І.І. 2006].

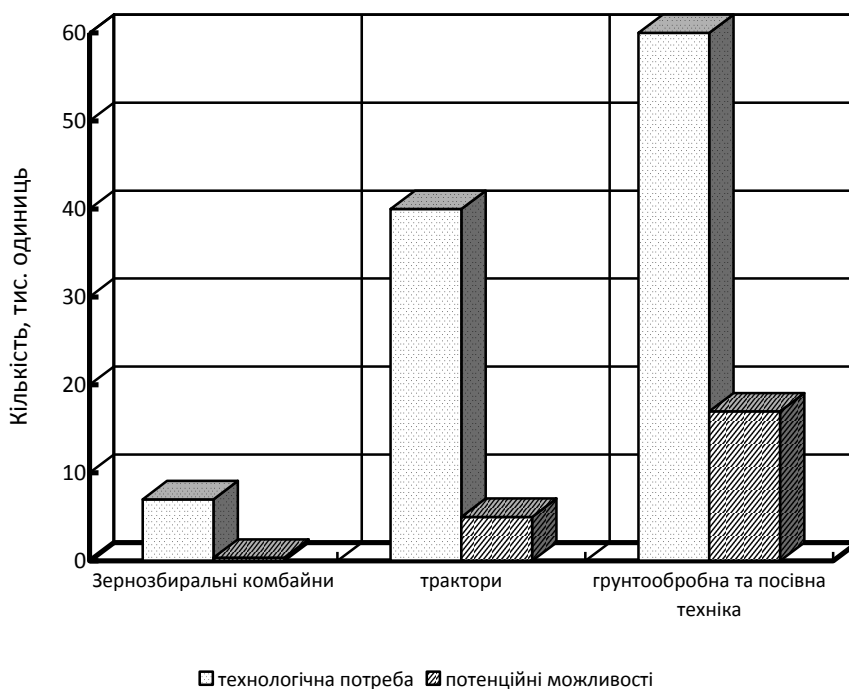

Рис. 1. Технологічна потреба та потенційна можливість виробництва вітчизняної сільгосптехніки

Fig. 1. Technological necessity and potential opportunity of production of native industry

Через високий ступінь зношеності та технічні несправності щорічно виходить з ладу четверта частина тракторів та комбайнів, а витрати на відновлювально-ремонтні роботи щорічно зростають на 5-7%. Система сервісу та ремонтного обслуговування техніки, яка функціонувала до 2000 року втратила своє призначення, а нова, яка б відповідала вимогам ринкової економіки та технологічному рівню обслуговування сучасної високопродуктивної техніки, ще

не сформована. В свою чергу нестача та низька якість технічних засобів і високий ступінь їх зношеності збільшують річне навантаження на машинно-тракторний парк. Термін виконання механізованих робіт збільшуються у 2-5 разів, знижується їх якість, а відповідно зростають втрати врожаю. Щорічні втрати врожаю в Україні у грошовому еквіваленті оцінюються в 15-18 млрд грн [Хома І., Горбань В. 2008]. Така ситуація призводить до підвищення собівартості продукції та зниження продуктивності праці.

Дефіцит коштів на оновлення парку техніки вимагає дбайливого її використання та застосування сучасних технологій відновлення деталей [Карабиньош С., Новицький А. 2011].

Темпи оновлення вітчизняної складної сільськогосподарської техніки у 2-5 разів нижчі, ніж за кордоном, що не дає змоги забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної техніки, незважаючи на більшу її пристосованість до роботи в умовах України і нижчу вартість (у 2-5 разів нижча, ніж вартість закордонних аналогів). При цьому вітчизняні потужності більшості підприємств з виробництва сільськогосподарської техніки завантажені лише на 15-30% [Павлова О. 2007].

Оцінка якості роботи зернозбиральних комбайнів у господарствах України, проведена в УкрНДІПВТ м. Л. Погорелова показала наступне. Комбайни вітчизняного виробництва по такому показнику як втрати зерна не поступаються закордонним зразкам [Рожанський О., Харенко М. ... 2010; Кравчук В.І., Мельник Ю.Ф. 2009]. На ТОВ НВП «Херсонський машинобудівний завод» у 2011 році розпочав серійне виробництво нових комбайнів «Скіф», в якому 70% комплектуючих - українські, 30% - закордонні (Росія, Білорусь, Німеччина, Італія). Він не поступається за технічними характеристиками аналогам з ЄС, маючи на 25...30% меншу ціну [Шаповалов В. 2011].

Більшість спеціалізованих машинобудівних заводів оснащені жорсткими технологічними лініями, які не дають можливості швидко і з малими витратами переходити на виготовлення нових більш прогресивних моделей техніки. На жаль, досі не сформовані замкнені макротехнологічні галузеві комплекси, які відповідають сучасному постіндустріальному устрою промисловості і дають змогу з найбільшою ефективністю конкурувати на світовому ринку. Це дозволяє стверджувати, що сьогодні вітчизняні заводи з виробництва основних видів сільськогосподарської техніки не в змозі забезпечити нею аграрний сектор, до того ж з оптимальним співвідношенням: ціна – технологічний рівень – якість.

Створена протягом останніх років сільськогосподарська техніка вітчизняного виробництва користується реальним попитом, а забезпечення її конкурентоспроможного положення на внутрішньому та зовнішньому ринку потребує докорінної модернізації існуючих елементів та освоєння нових технологій. Нині присутня ситуація, коли аграріям вигідніше закупити імпортну техніку, що була у використанні, ніж нову вітчизняну, навіть при певному рівні державного стимулювання її придбання. Для них не важливо в якій країні техніку вироблено, а головним є те, щоб ціна техніки відповідала її якості й технологічному рівню [Остень О. 2007].

Розглядаючи питання відновлення та насичення парку сільськогосподарських машин зазначимо, що у 2002 році відновилося постачання в Україну комбайнів виробництва ВАТ «Ростсільмаш», яке було припинене в 1996 р. через значну заборгованість коштів цьому підприємству. На теперішній час підприємство постачає через дилерську мережу комбайни таких марок: «Acros», «Vector», «Дон-680». З 2008 року на територію держави почали надходити білоруські комбайни виробництва РУП «Гомсільмаш», ціна яких дещо нижча ніж комбайнів з Росії. Основними виробниками тракторів в Україні є: ВАТ «Харківський тракторний завод», ТОВ «Укравтозапчастина», ТОВ ТД «МТЗ-Білорус-Україна».

До однієї з основних проблем придбання матеріально-технічних ресурсів, відноситься диспаритет цін, внаслідок чого платоспроможність аграріїв перебуває на низькому рівні. Так, ціни на сільськогосподарські матеріально-технічні ресурси і послуги, які споживають аграрії, у шість разів вищі за ціни на сільськогосподарську продукцію. За такої ситуації майже всі види сільськогосподарської продукції (крім зерна та насіння соняшнику) перебувають на межі збитковості. Проте, варто зазначити, що диспаритет цін наявний і в економіці розвинених країн, однак там він перебуває під контролем держави, яка в разі потреби вживає заходів щодо його зменшення. В цих країнах диспаритет цін здебільшого пов'язаний з високими вимогами до техніки (її універсальності, надійності, економічності, енергозбереження тощо). Важливим є те, що фермери економічно розвинутих країн у вирішенні питання забезпечення господарств технікою, виходячи з економічних розрахунків, порівнюють доцільність купівлі нової техніки, придбання вживаної техніки на вторинному ринку, залучення тракторів та комбайнів шляхом оренди або ж користуються послугами машинопрокатних станцій. Як зазначає О.Плаксін, на вторинному ринку сільськогосподарської техніки можна придбати із значними ціновими знижками техніку, яка була у вжитку менше п'яти років. В Україні ж на вторинному ринку ціни істотно нижчі лише на технологічно і морально застарілу техніку яка відпрацювала свій технологічно визначений ресурс [Плаксін О. 2004].

Останніми роками близько двох десятків українських підприємств розпочали виробництво ґрунтообробної техніки. Ціна на таку техніку значно нижча від імпортних аналогів, а якість досить висока. Як приклад, вартість трикорпусного обертового плуга виробництва ТОВ «Завод «Полігон» складає близько 20 тис. грн, а вартість агрегату-аналога виробництва фірми KUNN – в двічі більша. Основними виробниками цієї техніки є ПрАТ «Червона зірка», СТФ «Агрореммаш», ТОВ НВП «БілоцерківМаз», ТОВ «Велес-Агро», ВАТ «Галещина машзавод», ВАТ «Уманьфермаш» тощо.

Одним з важливих питань для сільськогосподарських підприємств завжди було фінансування придбання техніки: за рахунок власних чи позичених коштів. Можливі варіанти придбання техніки у лізинг або кредит. Дослідження показують, що лізинг має свої не стільки вартісні, скільки інші переваги [Гугін Ж., Вароді О. 2011].

Попри всю важливість проблеми інноваційної орієнтації відновлення техніки сільськогосподарських товаровиробників, сформулювати її набагато легше, ніж розв'язати. Зазначене обумовлюється тим, що витоки технічного вдосконалення

машинно-тракторного парку відносяться ще до 90-х років минулого століття. Сучасні наукові досягнення світової агрономічно-інженерної науки мають реальні можливості забезпечити 5-6 разову «оплату», віддачу вкладеної енергії таким же, тобто енергетиком, еквівалентом зібраного урожаю при відповідних технологіях. За останні 20 років потужність нових моделей тракторів і самохідних сільськогосподарських машин Німеччини, Франції, Англії та інших розвинених країн практично подвоїлись. Вітчизняні базові типи сільськогосподарської техніки за технологічним рівнем (енергоекономічність, технологічна досконалість, надійність, довговічність, механічний коефіцієнт корисної дії) відстають від кращих зарубіжних зразків на 1-2 покоління, а загальне енергомашинне забезпечення виробництва – у 3-5 разів [Іванишин В. 2010]. У зв'язку з цим тривалість виконання основних технологічних операцій в рослинництві перевищує оптимальні терміни у 2-3 рази, що призводить до недобору 30-50% продукції [Погорілий Л. 2003].

В результаті трансформаційних процесів в Україні сформувався багатоукладний аграрний сектор, який потребує належного технічного забезпечення з погляду потреби широкого асортименту технічних засобів і вартості їх застосування відповідно до наявного досвіду у цій сфері. В загальному зменшенні ефективності сільськогосподарського виробництва на фактор механізації припадає 40-50%. Це в свою чергу потребує визначення таких технічних шляхів і представлених напрямів технічного забезпечення аграрного виробництва, які б, на підставі світового досвіду, максимально були залучені та забезпечували належну ефективність функціонування аграрних підприємств.

ВИСНОВКИ

Результати досліджень дозволяють стверджувати, що ринок сільськогосподарської техніки в Україні є досить насиченим, а структура постачання технічних засобів виробництва потребує вдосконалення. Енергонасичена сільськогосподарська техніка українського виробництва користується меншим попитом, що зумовлено технічною відсталістю технологічного процесу її виробництва та конструктивними особливостями. В свою чергу забезпечення ґрунтообробною технікою вітчизняного виробництва знаходиться на необхідному рівні, проте це не вирішує питання щодо цінової конкурентної політики та зобов'язує її виробника до постійного підвищення якісних показників цього виду техніки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на 2007-2010 роки» від 26 вересня 2007 р., № 1181.
2. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2009 рік 2010: Головне управління статистики у Миколаївській області, Миколаїв, 634 с.
3. Kischak, I., Havrysh, V. 2010: Економіко-технологічне забезпечення збирання урожаю. MOTROL. Motoryzacja i energetyka rolnictwa, Lublin, Польща. Том. 12 А., С.63-70.

4. Хома І., Горбань, В. 2008: Основні напрямки розвитку підприємств машинобудування для агропромислового комплексу // 36. Наук. м.: Економіка, планування і управління в м. виробничому комплексі. Львів : НЛТУ, Вип. 18, С. 228-234.
5. Павлова О. 2007: Фактори та показники формування конкурентоспроможності продукції підприємств сільськогосподарського машинобудування. Держава та регіони, № 3, С.173-176.
6. Остенъ О. 2007: Оцінка конкурентоспроможності машинобудівної продукції промислового призначення. Держава та регіони. № 1, С.251-254.
7. Плаксін О. 2004: Матеріально-технічне забезпечення підприємств АПК в сучасних умовах. Економіка АПК. № 8, С.63-68.
8. Іванишин В. 2010: Інноваційне забезпечення оновлення техніко-технологічної бази підприємств АПК. Економіка АПК. № 1, С.128-133.
9. Погорілий Л. 2003: Сучасні проблеми землеробської техніки і машинознавства при створенні сільськогосподарської техніки нового покоління. Техніка АПК. № 1, С.5.
10. Рубець А. 2010: Кого турбує стан парку тракторів? Пропозиція. №5, С.100-109.
11. Карабиньош С., Новицький А. 2011: Відновлення деталей сільгосптехніки. Пропозиція. №1, С.100-104.
12. Рожанський О., Харенко М., Кремсал В., Лисак О. 2010: Оцінка якості роботи зернозбиральних комбайнів у господарствах України. Техніка і технології АПК. №5(8), С.28-31.
13. Кравчук В.І., Мельник Ю.Ф. 2009: Машини для збирання зернових та технічних культур. Дослідницьке. УкрНДПВТ м.. Л.Погорелого, 296 с.
14. Шаповалов В. 2011а: На зростаючих обертах. Аграрний тиждень. №24(193), С.13.
15. Гугін Ж., Вароді О. 2011: Придбати в кредит чи лізинг? Пропозиція. №5, С.36-39.
16. Иванова Е. 2011: ХТЗ: вчера, сегодня, завтра. Аграрний тиждень. 2011. №31(200), С.16.
17. Шаповалов В. 2011б: Вітчизняна техніка потребує вітчизняного мотора. Аграрний тиждень. 2011. №32(201), С.6-7.
18. Міністр АПК відвідав «Херсонмаш» 2011: Аграрний тиждень. 2011. №27(196), С.13.
19. Мармуль Л.О. 2007: Матеріально-технічне забезпечення регіональних АПК. Економіка АПК. №2, С.11-19.
20. Гавриш В.І., Червен І.І. 2006: Підходи до вибору економічно оптимального комбайна. Вісник аграрної науки Причорномор'я. №2(34), С.27-34.

COMPONENTS OF SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES INDUSTRIAL HARDWARE

I. Kischak, V. Havrysh, A. Kulik

Summary. Characterizes the current state of the system of agricultural producers Mykolayiv region in agricultural machinery, disclosed its principles and identified sources of supply of means of production.

Key words: agricultural machines, resources, agriculture, efficiency.

Reviewer: Yury Seleznyov, Prof. Sc. D. Eng.